

ФЕНТЕЗІЙНА ІНТЕРПРЕТАЦІЙНА МОДЕЛЬ У ТВОРАХ СУБЖАНРУ “ІСТОРИЗОВАНЕ ФЕНТЕЗІ + ЕЛЕМЕНТ АІ”**Антоніна АНІСТРАТЕНКО,**Буковинський державний медичний університет, Чернівці (Україна)
oigak@bsmu.edu.ua**Анатолій КОЦУР,**Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Київ (Україна); kotsurap@meta.ua**FANTASY INTERPRETATION MODEL FOR HISTORIOGRAPHY FANTASY NOVEL PLUS AH SUBGENRE****Antonina ANISTRATENKO,**Bukovinian State Medical University, Chernivtsi (Ukraine)
Researcher ID: S-7158-2016; ORCID ID 0000-0003-1984-4441**Anatoliy KOTSUR,**Taras Shevchenko National University of Kyiv Kyiv (Ukraine)
orcid.org/0000 - 0002-7015-8052**Antonina Anistratenko, Anatoliy Kotsur. Fantasy interpretation model for historiography Fantasy novel plus AH subgenre.**

Taking into account the different goals of the AH and *Fantasy novel plus AH subgenre* writing, we can try and develop one definition of both. AH writing reconstructs the national or world history and the changed facts, conclusions draw our attention to specific facts, key moments of well-known stories that are invisible for us, since of everyday life's obvious reality prevents us from analyzing processes, we turn on the automatic mode instead. While *Fantasy novel plus AH subgenre* writing is rather monumental work, because it turns to the world history or historiography model making. *Fantasy novel plus AH subgenre* works use the historiographical method, but they exist in unreal time dealing with well-known constructions of the action world history of civilization. For example, one of the first uchronic stories by George Richard Raymond Martin "The Hedge Knight" (Martin) uses the space of Middle Ages in Europe for fiction story modeling. Also, it is an abstract of the world of the latest "Game of Thrones" – the greatest fiction saga of the new age literature in the 2000s. There is no doubt that "A Song of Ice and Fire" is constructed based on the matrix of such myth as "The Elder Edda" and "The Lord of the Rings" by John R. R. Tolkien. Legendary fantasy writer J. R. R. Tolkien spent much of his life studying, translating, and teaching ancient tales of northern Europe at Oxford and drew on them for his own writing. These epic stories, with their wizards and knights, dragons and trolls, cursed rings and magic swords, are as fascinating today as they were thousands of years ago. Reading them brings us as close as we will ever get to the magical worlds of the Vikings and the origins of their twentieth-century counterpart: Tolkien's Middle Earth gave G. R. R. Martin, according to his own confession, the idea of the fantasy world of Westeros. The article **deals with** the specifics of the *Fantasy novel plus AH subgenre* in comparison to the Alternate history itself. The **aim** of the study is to emphasize the main features of the *Fantasy novel plus AH subgenre* and its common and different characteristics. The study uses such a **method** as comparative, descriptive, analysis and statistics counting. The **novelty** of the current research is realized by the essence of the first-time study of the AH subgenres on the world literature sources. The **sources** of the study are novels written by G. R. R. Martin "A Song of Ice and Flame", "Kaiser and the War" by Simon J. Ortiz and V. Neff "Queens Don't Have Legs".

Conclusions. As well as "A Song of Ice and Flame" by G. R. R. Martin, V. Neff's trilogy exhibits a gallery of kings, queens, dukes, wizards, captains, people. Some of them are real, some are prototypes of actual statesmen; some characters come from Greek myths, while some – from the author's fantasy. Although the objective of the alternative history method in the both works is quite different, it plays a similar role in the plot construction. Alternative history builds the walls of fantasy world from the bricks of actual historical elements, making the novel interesting for readers and involving them as betrayers.

Keywords: *Alternative history, Fantasy novel plus AH subgenre, fiction novel, Fantasy Interpretation Model, literary genre study, "Game of Thrones", "Queens don't have legs".*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Фентезійна інтерпретаційна модель у творах субжанру *історизоване фентезі + елемент АІ* характерна для канадської альтернативної історії. Йдеться про твори М. Етвуд ХЕ "М. Етвуд (Margaret Eleanor Atwood)" (Margaret Eleanor Atwood), Т. Фіндлі ХЕ "Т. Фіндлі (Timothy Irving Frederick Findley)" (Timothy Irving Frederick Findley). Скажімо, Т. Фіндлі в романі "Небажані пасажери" створює фентезійну сагу про життя і звичаї дружини Ноя, де беруть участь як відомі з міфів та книг Старого Заповіту герої: Ной, три його сини, Архангел Михаїл, так і вигадані персонажі: антропоморфний втілений бог Яхве, сестра місіс Нойєс, Люсі, кішка Мотгиль тощо. Деякі відомі, цивілізаційного гатунку, образи втілені в альтернативній частині роману цілком в інший спосіб, ніж вони реалізуються у Біблії та міфах різних народів. Люцифер втілюється в образі чужоземки Люсі, щоб

нарешті здобути перемогу в суперечці з Яхве. Однак у ході розвитку сюжету роману виявляється, що нетерпимий, невротичний Ной для Люсі стає цікавішим суб'єктом як спостереження, так і змагання. Отже, бачимо, що основними джерелами історизму в романі-фентезі канадського письменника є біблійні тексти, міфи різних народів – а базою для елемента АІ постає "Втрачений рай" Мільтона на всіх чотирьох структурних рівнях роману: у сюжеті (точка дивергенції – відмова дружини Ноя зайти в ковчег без своєї сестри), в мовистилі (прямі та непрямі цитати в тексті), в архітектоніці (цитати з Старого Заповіту розмежовують розділи роману), в ідейно-тематичному рівні (метою написання книги і центральним концептом є повстання супроти застарілих авторитетів, уявлень про добро та зло, їхня дуальність у світі та черствість догматів). "Фіндлі не тільки переписує, а й дописує канон. Зокрема, це стосується безіменної дружини Ноя, історія якої відсутня в "першоджерелі" [...] Фіндлі описує всі жахи загибелі

цивілізації, ґрунтуючись на “первинному джерелі”: це розповідь не тільки про те, що було (насправді), але і своєрідне застереження: так буде. Біблійна лаконічність замінюється багатограним, суперечливим викладом і не завжди узгоджується з першоджерелом розповіді”, – характеризує антиутопічну модель роману В. Дьомін ХЕ ”В. Дьомін”¹. З боку генології роман також має ознаки ухронії, адже час подій в “Небажаних пасажирів” не детермінований, більше того – у розв’язці розуміється, що і колись, і тепер подібних персонажів і подій навколо дуже багато, і на розсуд читача пропонується спосіб їхнього визначення у найближчому власному оточенні.

Подібно до роману Т. Фіндлі, одне з перших ухронічних оповідань Дж. Р. Р. Мартіна ХЕ ”Мартін Г. Р. Р.”, що започаткувало сюжет роману “Буря мечів”, – “Лицар-живопліт”² – використовує простір Середньовіччя в Європі для художнього моделювання сюжетів. Крім того, тут зображений абстрактний світ найновішої та найбільш популярної художньої саги літератури нового віку після 2000-х років, яка в екранізації одержала назву “Гра престолів”. Безсумнівно, що “Пісня льоду й полум’я” побудована на матриці такого міфу, як “Старша Едда” та за прикладом світу трилогії “Володар перснів” Дж. Р. Р. Толкіна ХЕ ”Толкін Дж. Р. Р.”. Легендарний письменник-фантаст Дж. Р. Р. Толкін присвятив значну частину свого життя, вивчаючи та перекладаючи фольклорні твори, міфи північної Європи і англійські легенди фольклорного походження, також написав авторську версію нордичної легенди, витвореної “на основі ретельного аналізу стародавньої поетичної традиції”³. Ці епічні історії зі своїми чарівниками та лицарями, драконами й троями, проклятими перстнями та магічними мечами сьогодні такі ж захопливі, як і сотні років тому. Читання неоміфологічних історій наближає людину ХХІ віку до чарівних світів та давніх історичних свідчень, наприклад, про вікінгів та витоки їхнього світогляду: Середземномор’я Дж. Р. Р. Толкіна так само, як і Вестерос Дж. Р. Р. Мартіна ХЕ ”Мартін Дж. Р. Р.”, власне, є витворами фантазії письменників, однак містять чимало криптопосилань і алузій на реальні історичні події Західної Європи.

Складена невідомим писарем із Ісландії, близько 1270 року, на основі джерел, що датуються століттям раніше, героїчна поема “Старша Едда” оповідає про богів та смертних із давньої епохи: велетень Тор, приречена родина Велунгів, подорож у пекло Брингільда і жорстокість Атлі Гуна – всі ці події та персонажі так чи так відгукуються в обох згаданих сагах. “Еклектичні та фрагментарні, ці вірші все ж зберігають свою надзвичайну красу та силу, щоби захоплювати, відкриваючи вікно ідеям, віруванням та надіям вікінгів та їхньому світу”⁴. Але Дж. Мартін побачив у “Старшій Едді” скарбничку інтелектуальних розваг для читачів своїх творів. “Пісня льоду та вогню” Дж. Р. Р. Мартіна позначається літературознавцями і критиками повсякчас як “фантастична серія”, яку все ще продовжує писати відомий британський письменник.

Однак, наразі реалізуємо намір знайти тут ухронічну історію Європи, щоб довести та дослідити збіги альтернативно історичних подій з всесвітньою історією, що залишає по собі аналіз політичних або національних травматичних подій, війн або втрачених шансів життя відомих історичних осіб та досі нерозв’язаних таємних конфліктів реальної Європи. Колекція GRRM не могла бути суто АІ, тому що всі персонажі без винятку вигадані, що є вимогою різновиду саги, але ця серія так само може бути збіркою романів і новел ухронії, адже всі персонажі, основні локації та події містять відповідні відсилання до реальної європейської історії.

Дж. Р. Р. Мартін, який також називається: GRRM, часто звертався до історичних книг у своїй “Трі престолів” і поновлював сюжет методом “повного занурення”. Коли письменник описував ту чи іншу подію, він намагався якомога більше дізнатися про неї, але не прагнув вписати всю інформацію в роман. Серед історичних книг GRRM виділив такі твори, що були ним використані в циклі романів: “Середньовічний солдат” Джеррі Емтона та Джона Хоу ХЕ ”Емтона Дж. та Хоу Дж. (Gary Embleton, John Howe)” (Gary Embleton, John Howe “The Medieval Soldier: 15th Century Campaign Life Recreated in Colour Photographs”), “Далеке дзеркало” Барбара Тукман ХЕ ”Тукман Б. (Barbara Tuchman)” (Barbara Tuchman “The Far Mirror”), “Середньовічне фехтування” Джона Клемент ХЕ ”Клемент Дж. (John Clement)” (John Clement “Medieval Swordsmanship”), збірка “Середньовічний бій” Девіда Ніколаса ХЕ ”Ніколас Д. (David Nicholas)” (David Nicholas “Medieval Fight”), “Великі міста стародавнього світу” Л. Спрага де Кампа ХЕ ”Камп Л.С.” (“The Great Cities of the Ancient World”), “Хроніки Фруассара” (“Chronicles of Froissard”) та багато інших. Він черпав натхнення з історії англійської, французької та шотландської мов, оскільки це підтверджено англійськими діалектами, що маркують і роблять упізнану мову персонажів у всіх романах циклу. Наприклад, ідея створення роду Таргарієнів виникла як алюзія на династію Стюартів, яка намагалася повернути англійський престол протягом кількох поколінь⁵.

Історичним прототипом Стіни є Стіна Адріана, оборонна споруда римлян, збудована для відбиття зовнішніх нападів. Цей вал був північною межею Римської імперії. 1981 року Дж. Мартін поїхав до Великої Британії в гості до письменниці Лізи Таттл. У Шотландії, піднявшись до вершини стіни, він спробував уявити, як почувався римський легіонер у першому чи другому столітті нашої ери, стоячи на тому ж місці. Для римлян стіна являла собою межу цивілізації, своєрідну останню землю світу. “Я пережив багато речей там, дивлячись на північ, і просто звернувся до цих вражень, коли почав писати... епізод про Стіну “Три престолів” ... Однак для фантазії потрібна певна гра з уявою, я не міг просто взяти та описати Стіну Адріана. Це по-своєму вражаюче, але реальна стіна здіймається у висоту лише на десять футів, і вона побудована із землі та каменю”⁶. Розчарований Мартін зрозумів, що для його

¹ Dyomin V. “Neshelatelnije passagiry” Th. Findly kak variant bibleyskogo mifa [“The unwilling passangers” by T. Findly as a variant of the Bible myth], *Rema* [the Rhema], 2010, P. 15–22, URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/nezhelannye-passazhiry-t-findly-kak-variant-bibleyskogo-mifa> [in Russian].

² Martin G. R. R. *The Hedge Knight*. Second ed. Voyager Books, Dabel Brothers Productions, 1998, P. 160 [in English].

³ Tolkien G. R. R. *Legenda pro Sigurda I Gudrun* [The Legend about the Sigurda and Gudrun], Perekl. Z angl. O. O’lir, K. Onishchuk, Lviv, 2010, P. 3 [in Ukrainian].

⁴ *The Elder Edda: Myths, Gods, and Heroes from the Viking World*. Legends from the Ancient North, ed. by Andrew Orchard, Penguin Classics, 2013, P. 16 [in English].

⁵ Lauder J. “Beyond the Wall: Exploring George R. R. Martin’s A Song of Ice and Fire”. From a Game of Thrones to a Dance with Dragons, Moscow- reprint, 2015, P. 8–9 [in English].

⁶ Pleasance Ch. “The real history behind “Game of Thrones” fantastical characters” (and it’s surprisingly like the Wars of the Roses), *The Daily*

фантастичної історії потрібні більш величні споруди, тож описав Стіну вищою, монументальнішою та зробленою з льоду. Письменник уявляв, як із хащів може з'явитися невідомий ворог чи монстр. Стіна була своєрідним бар'єром проти темних сил. Насправді, лише шотландці могли вийти з лісу в реальній історії, і Мартін вирішив, що варто придумати щось цікавіше і зробити ворога безсмертним і білим, навспак чорним шотландським воїнам. Братство Нічної варти за своїми функціями може нагадувати орден тамплієрів, що захищав спокій громадян та тримав обітницю безшлюбності та аскетизму. Стіна Адріана надихнула також письменника описати Стіну в "Грі престолів" як величезну споруду, яка тягнеться від сходу до західної межі Вестеросу.

Кхаласар Дрого – задум, заснований на описах багатьох древніх кочовиків. Збірний образ сходить до гунів та монголів, аварів та угорців. Письменником узяті також до уваги особливості племен американських індіанців. Вони вшановують доблесть і силу та зневажають смерть та біль, а також людей із сусідніх земель. Переносне житло, проста їжа, культ коня належать до звичаїв турків і монголів. Меч "арак" із внутрішньою заточкою, по суті, є копією єгипетського меча з більш округлим лезом. Заплетене волосся воїнів — це данина кочовикам Сіанбі, Дуньху та маньчжурам. Згідно з одним із припущень, прообразом кхала Дрого був, мабуть, Єсугей, батько Чингісхана. Повноцінна дотракійська мова в романі не значиться, згадувалися лише певні слова та імена.

Тиріон Ланністер, красномовний гном, значною мірою подібний на самого Мартіна ХЕ "Мартін Г.", а також на Річарда III. На думку деяких дослідників, родина Ланністерів була натхненна підступною та авторитетною родиною Борджіа, про яку ходили історичні чутки щодо кровозмісних зв'язків; інші критики вказують на паралелі в історії Серсі та Джоффри з реальною історією Маргарет Анжу та її сина Едварда Вестмінстера. Загалом схожість між сюжетом "Пісні льоду та полум'я" та історією війни Червоної та Білої троянд відзначається багатьма джерелами⁷. Смерть Роберта Баратеона, яка спричинила конфлікт багатьох спадкоємців, безпосередньо стосується подій війни з *трояндами*. Дослідники провели паралель між стратою Еддарда Старка, зникненням брата Бенджена та стратою Річарда Плантагенета, III герцога Йоркського, а також смертю його дядька в бою. На голову Річарда поклали паперову корону задля глузу над переможеним; Старк у романі був обезголовлений. Мартін підтвердив вплив на образ Кейтлін Старк королеви Елеонори Аквітанської. Дослідники твору письменника також вважають, що Джон Сноу нагадує франківського Майордомо, Карла Мартеля⁸. Можливі прототиби – не лише люди в романі. Описуючи тронну залу Червоного Замку із залізним тронном, викуваним із тисячі мечей, письменник уявляв величезні зали Собору Святого Павла

та Вестмінстерське абатство.

Усі функціональні та історичні прототиби дають підставу включити "Пісню льоду та полум'я" до субжанру ухронії й порівняти її з іншими зразками ухронії. Незважаючи на те, що деякі науковці воліють вказати жанр фентезі, який значиться в анотації до циклу романів "Пісня льоду й полум'я", історія роману розміщується в просторі світового літературного дискурсу не лише як світ саги, але як європейський міф про глобальні цивілізаційні зрушення, здійснені невідомим героєм. Таким чином, ефективне порівняння може бути тут не лише зі світом Середзем'я Толкієна, але й зі світом трилогії В. Неффа ХЕ "Нефф В. (V. Neff)".

Чеський письменник В. Нефф оприлюднив ухронічну трилогію "Королеви не мають ніг", "Перстень Борджіа" та "Дивовижна чарівниця" у період між 1973 і 1980 рр.⁹. Усі три твори написані після подій "Празької весни", тож у романах продемонстровано, як вибудовувалася рідна Неффу чеська історія, яка постала основним джерелом цих творів. Автор літературних коментарів до роману в українському перекладі "Королеви не мають ніг", український письменник Вал. Шевчук ХЕ "Шевчук В.", так характеризував його історичні та альтернативні елементи: "Елегантно написаний роман В. Неффа, на перший погляд, справді представляє серію літературних ремінісценцій читачеві, перших згадок про романи А. Дюма ХЕ "Дюма А." та Б. Брехта ХЕ "Брехт Б." "Матінка Кураж".

У романі Неффа багато гумору; є мотиви, схожі з "Декамероном" Д. Боккаччо ХЕ "Боккаччо Д.". Але письменник використовує такі "вільні" прийоми з цілком серйозною метою: захист від іронії, навмисні анахронізми (наприклад, атеїзм – це явище не першої половини XVII століття, а другої його половини), передача прямих почуттів у сучасність. Це свідчить про те, що твір – це історія, яку розповіла людина XX століття¹⁰. Якби роман був сконструйований інакше, читачі не змогли б зрозуміти глибокий зміст заголовка.

Дійсно, чому у королеви немає ніг і як буде розв'язане це питання у романі? Неочевидна логіка заголовку приводить читача до специфіки головного героя, що підштовхує його до всіх альтернативноісторичних та фантастичних подій: гордості, забобонів, впевненості в собі. Передбачення всієї історії роману загалом та долі Пьотра Куканя зокрема зроблені трьома сестрами-Мойрами (Клото, Лахезіс та Атропос), що мають особливі функції в історії В. Неффа: всі три вони формують приворот майбутньої долі новонародженого Пьотра Куканя: "Він ніколи не буде довіряти аргументу, що у королеви немає ніг, тільки тому, що це неправда"¹¹ – сказала Лахезіс, а Клото тоді мовила: "І він завжди залишатиметься у мирі зі своїм внутрішнім голосом"¹². Після них обох прийшла черга третьої сестри говорити, але чорносердна Атропос нічого не мала сказати, посміхнулася

Mail, 10 May 2014, URL: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2625187/Revealed-The-REAL-history-Game-Thrones-fantastical-characters-surprisingly-like-Wars-Roses.html> [in English].

⁷ Pleasance Ch. "The real history behind "Game of Thrones" fantastical characters (and it's surprisingly like the Wars of the Roses)", *The Daily Mail*, 10 May 2014, URL: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2625187/Revealed-The-REAL-history-Game-Thrones-fantastical-characters-surprisingly-like-Wars-Roses.html> [in English].

⁸ Martin G. R., Garcia E., et al. "The World of Ice and Fire: The Untold History of Westeros and the Game of Thrones", Random House Publishing Group, 2014, P. 28, 117, 118 [in English].

⁹ Neff V. *Korolevy na mayut' nih [Queens Don't Have Legs]*, Per. z chesk. D. Andruchova, peredmov. V. Shevchuka, Kyiv: Dnipro, 1989, 495 p.

¹⁰ *Ibidem*, P. 7.

¹¹ *Ibidem*, P. 8.

¹² *Ibidem*.

лише і зникла. Так герой нової доби й головний герой трилогії Пьотр Кукань розпочав свою епічну подорож, яка звертається до національної історії Чехії та всієї Європи і стає такою схожою на середньовічну історіографію. Але, за іронією долі, екстрапольована на реконструкцію чи глобальне перетворення ХХ століття, історіографічна складова роману не так просто надається до визначення часових рамок, що й обумовлює субжанр ухронії для роману, окрім політичної та соціальної ситуації суворой цензури після “Празької весни”. Величезна і нелогічна річ полягає у тому, що заборона історичної інтерпретації спричинила в чеській та словацькій літературах розвій історичних творів інтерпретації протягом 70-90-х років ХХ століття, що простежується і сьогодні.

Отже, Пьотр Кукан є одним із героїв, суміжних із Джоном Сноу з “Гри престолів” – вісником, що приносить із собою правду та справедливість. Подібно до Сноу, Кукань час від часу стає влюбленим знатних жінок і царів, а царі й королі вмирають, жінки плачуть, і лише чарівниця покликана вбити його, щоб захистити природну історію від чужої стихії альтернативності, принципу біфуркації або “принца біфуркації”, якщо так буде краще.

Як і у “Пісні льоду та полум'я” Дж. Р. Р. Мартіна, у трилогії В. Неффа функціонує велика галерея королів, королев, графів, чарівників, капітанів, простих людей. Деякі з них – справжні історичні постаті; деякі – прототиби реальних державних діячів; деякі персонажі походять з грецьких та римських міфологічних систем, а деякі – з фантазії автора. І хоча мета методу альтернативної історії в обох творах зовсім різна, він виконує аналогічну роль у побудові сюжету. Чергова історія будує стіни фантазійного світу з цеглинок реальних історичних елементів, роблячи роман цікавим для читачів, залучаючи реципієнтів до спільної творчості.

Третій варіант функціонування альтернативної історії – це історія історіографії в іншому часі у випадку навмисно завуальованого сучасного суспільства та його національного історичного шляху. Найкращий приклад – історія північноамериканських індіанців. З одного боку, американці не знали історичної системи життя індіанців до першої зустрічі і, можливо, досі залишаються таємниці в походженні культури індіанців. Насправді американці отримали історію про індіанців з їхнього міфу про самих себе, від образу – до анти-образу, використовуючи момент контакту з культурою. Отже, можна побачити альтернативну історію замість реальної історії, не через вибір автора, але через те, що АІ викликана причинно-наслідковим зв'язком в історичному процесі.

Ф. В. Тернер ХЕ “Тернер Ф.” дуже ретельно описав цей процес у своїй книзі “Портативна читальня для індіанців північної Америки”¹³ у 1937 р. Він зібрав міфи та казки, поетичні саги й оповідання, написані індіанськими авторами про індіанців і американців.

Вся історія, мабуть, альтернативна в будь-якому випадку. І хто може це довести або заперечити, якщо справжньої історії ніколи не було, вона була складена як вітраж зі скляних фрагментів кожної особистої та соціальної історії. Але найприкметніша АІ у цій книзі – це образ індіанця в історичному процесі, описаному на

кшталт європейської історичної хроніки В. Гюго. Ідеться про оповідання “Кайзер і війна” Саймона Дж. Оптіка ХЕ “Оптік Саймон Дж. (Simon J. Ortiz)” (Simon J. Ortiz “Kaiser and the War”)¹⁴. У ній розповідається про Другу світову війну очима індіанського хлопця, призваного до армії. Молодий чоловік не розмовляв англійською і вважав за краще залишитися вдома. З другого боку, він не знав, що таке армія. Так, історія випустила з пам'яті те, як з'явилося ім'я Кайзер, але герой повернувся додому через рік і носив лише сірий армійський стрій до кінця життя. Чутки переказували, що він убив когось там в армії, і після цього мусив узагалі не мовити жодного слова, за віруваннями індіанців. Всі ці альтернативні події розглядаються як символи смерті особистості у великій грі світової історії. Такий художній прийом багато разів використовується в трилогії Дж. Мартіна на кону історичного фрактального розгалуження.

Читача не може не зацікавити також історія Оптіка про зв'язок Гітлера чи “іншого кайзера” та онука Індія Фаустіна. Він усе ще живий, але не може захистити онука від світової війни у селищі американських індіанців. “Після цього Кайзер завжди носив свій сірий костюм / Щоразу, коли ви його бачили, він носив тільки його ... Ну, Кайзер помер, але був похований без свого сірого костюма ... Сестра Кайзера сказала, що Кайзер наказав їй по його смерті відправити костюм американському уряду...”¹⁵. Реальна історія американської рецепції збірного образу індіанців, утягнутих силоміць у європейську війну, могла б стати реальною історіографічною правдою, увійти в історико-культурний дискурс під впливом глобалізації та демократизації, але наразі маркується альтернативною історією.

Книга Фредеріка В. Тернера – гарний приклад погляду індіанця на історичні процеси американської цивілізації, тобто погляду ззовні. Місце індивідуальної долі та думки займає загальний сюжет у збірці белетризованих оповідань Дж. Е. Льюїса “Книга мамонтів Заходу. Створення американського Заходу”¹⁶. Їх спільний сюжет, побудований упорядником як герметичний опис життя людей на американському кордоні з індіанцями. Насправді ми маємо тут дві складні історичні лінії американців та індіанців. Сюжет складається з подвійних історій, які написані як розмова між американцями та індіанцями. Цікаво, що діалог культур не означає лише супротиву та гніву. У романі видно також, що повторна окупація території американцями не є єдиною проблемою індіанців. “Апачі приїхав у посушливу, міцну країну Південного Заходу за часів, що вже незапам'ятні. Землю їхню тоді вже окупували Команчі та Зуні, яких безжалюно вигнали пізніше. Так собі відомий “N'de” або “Dine” (що означає «люди»), прибульці, вони були відомі іншим ім'ям – Зуні для ворога, апачі. Як і Зуні, і Команчі, іспанці вважали їх непримиренними ворогами, що не піддаються підкоренню і стійкі до увертюр чорнобрових монахів”, – пише Льюїс у розділі “Війна приходить у країну маленького дощу”¹⁷. Використання навіть лише згаданого одного елемента дає можливість зрозуміти нову приховану роль роману з елементом АІ: намагаючись розповісти людям справжню історію замість догматичної, стандартної

¹³ Turner F. W. “The portable north American Indian reader”, Penguin books, 1977, P. 7 [in English].

¹⁴ Ibidem, P. 615–625.

¹⁵ Ibidem, P. 625

¹⁶ Lewis Jon E. The mammoth book of the West. The making of American West, Carroll&Graf Publishers, Inc. New York, 1996. P. 12.

¹⁷ Ibidem, P. 345.

історії з підручника, доводиться вдаватися до альтернативізму. Альтернативна історія в художньому письмі допомогла авторові залишатися поза політикою, націями та глобальним міфом сучасності, тому вона має шанс розповісти справжню історію. Але, як бачимо, це може бути реальна історія з обмеженим часом, що скидає згодом “шати” альтернативної історії та залишається ухронічною, поза часом у будь-якій країні: “Американський Захід був і часом, і місцем. Але перш за все – це був стан душі”¹⁸. Такими словами Льюїс починає свій роман, і він розкриває їх, хоча все навколо тексту як оповідна історія, так і історія історіографічна, прямує до вибудування історії Нового Світу для іноземців та нових поколінь американців, які його не бачили на власні очі.

На відміну від книги Тернера, роман Льюїса, очевидно, написаний американцем, який дотримується одностайної національно-патріотичної ідеї своєї країни, хоча він намагається проаналізувати окремо історію індіанців, він не може доконечно цього зробити, лише спостерігати і збирати факти, що дає перевагу його книзі бути прочитаною.

Отже, можна зробити висновок, що жанрова формація АІ у вияві субжанрів ухронії та метаісторії самотужки, в процесі історичного розвитку, розбилася в часі на окремі різновиди серед вказаних субжанрів, які мають різні оповідні структури, запозичені з інших жанрів, зокрема канонічних, таких як історичний роман, роман-фентезі, детективний роман, ухронія та науково-фантастичний роман. Альтернативна історія стала екстреною допомогою у відновленні історизму історіографії, занурення у факти, а не їх рецепцію. Як уже зазначалося, в історії історіографії доба історичного переосмислення почалася в американській та англійській літературах на початку ХХ століття, а пізніше – у національних літературах Європи. Але в Європі ідеологічні цензури постали перешкодами для альтернативної історії слов'янських літератур: приховане язичництво та тоталітаризм.

Альтернативна історія намагається подолати цю сакралізацію і пробує зробити кожен компонент європейської культурної та політичної історії альтернативним.

В американській літературі метаісторія відіграє роль реконструкції та майбутнього історичного планування, причому твір не обов'язково має бути науковофантастичним, а може бути також романом-фентезі і водночас відповідати матриці субжанру АІ. Упізнаваними алюзіями на історичні реалії різних національних історій, вдалими контекстуальними моделями історичного розвитку пояснюється популярність історичної саги Дж. Р. Р. Мартіна “Пісня льоду й полум'я”. Але існує також міст між американським і європейським письменством: це субжанр АІ – ухронія. Він стосується справжнього топосу й народу, які ми можемо ідентифікувати, враховуючи нашу обізнаність про

визначений час. Такий зв'язок можна знайти у сюжеті та специфічній подібності персонажів у романі В. Неффа “Королеви не мають ніг” та Дж. Р. Р. Мартіна “Пісня льоду й полум'я”.

Але американський дискурс АІ має ще одну визначальну особливість: АІ досягає можливості формувати написання історії для історіографії як процес увіковічнення згадок і ролей історичних осіб. Так сталося у випадку з американським Диким Заходом: описуючи ті романтичні для сучасного читача події, письменники створили чимало історичних, фентезійних чи змішаних романів.

Аністратенко Антоніна – доктор філологічних наук, професор кафедри суспільних наук та українознавства Буковинського державного медичного університету. Наукові інтереси: альтернативна історія, порівняльне літературознавство. Автор понад 140 наукових праць, навчально-методичних статей, у тому числі 5 монографій, 1 навчально-методичного посібника, рекомендованого Міністерством освіти і науки України, співавтор 1 національного (міжкафедрального) підручника з української мови як іноземної для студентів вищих навчальних закладів МОЗ України “Українська мова як іноземна” у двох книгах (Книга 2: “Основи професійного мовлення”).

Anistratenko Antonina – Dr. of Philology, Professor of the Department of Social Sciences and Ukrainian Studies in Bukovinian State Medical University. Scientific interests: alternative history, comparative literary studies. She is the author of more than 140 scientific works, educational and methodical articles, including 5 monographs, 1 educational-methodical manual recommended by the Ministry of Education and Science of Ukraine, co-author of 1 national (inter-departmental) textbook for English-speaking students of higher education institutions of the Ministry of Health of Ukraine “Ukrainian as a Foreign Language” in two books (Book 2: “The Basics of Professional Speech”).

Котур Анатолій – доктор історичних наук, професор, професор кафедри етнології та краєзнавства КНУ ім. Т.Г.Шевченка. Коло наукових інтересів: українська та зарубіжна етнологія у вітчизняному науковому дискурсі, історія української державності, українська національна ідея ХІХ – поч. ХХІ ст., сучасна вітчизняна історіографія, актуальні питання історії України ХVІІІ-ХХІ ст., методика викладання історії у вищих навчальних закладах. Автор понад 600 наукових і навчально-методичних праць.

Kotsur Anatoly – doctor of historical sciences, professor, professor of the department of ethnology and regional studies of KNU named after T.G. Shevchenko. Circle of scientific interests: Ukrainian and foreign ethnology in the national scientific discourse, history of Ukrainian statehood, Ukrainian national idea of the 19th century - beginning, 21st century, modern national historiography, topical issues of the history of Ukraine in the 18th-21st centuries, methods of teaching history in higher educational institutions. The author of more than 600 scientific and educational and methodological works.

Received: 20.10.2022

Advance Access Published: December, 2022

© A. Anistratenko, A. Kotsur, 2022

¹⁸ Ibidem, P. 11.